

Iniciatīva

Samazināt maksu par attālinātajām apmācībām studentiem, kuri uz līguma pamata mācās klātienē vai neklātienē

Šī iniciatīva ir paredzēta studentiem, kuri klātienē vai neklātienē par maksu mācās valsts vai privātajās augstskolās..

Ko piedāvā iniciatīvas autori:

- Līdz 50% samazināt maksu studentiem, kuri mācās klātienē un neklātienē;
- Sniegt kompensācijas tehniskas infrastruktūras nodrošinājumā vai brīvo piekļuvi (Microsoft Office, elektroniskās bibliotēkas Scopus, ScienceDirect, EBSCO u.c., nepieciešamās programmas dažādām fakultātēm Adobe, SPSS, Visio u.c.);
- Samazināt / kompensēt studentiem izmaksas par kopmītnēm.

No 2020. gada tika ieviesta attālinātā izglītība sakarā ar COVID-19 inficēto personu pieaugumu (Ministru kabineta rīkojums Nr. 103, 2020; Ministru kabineta rīkojums Nr. 720, 2021), tāpēc valsts ieviesa ārkārtas situāciju un visi sēdēja mājās. Šis, protams, ir svarīgs kritērijs, kādēļ studentiem nācās pāriet uz distances apmācībām un nākotnes perspektīvā šāds formāts izvērsās gan ar mīnusiem, gan ar plusiem.

COVID-19 pandēmija būtiski iztraucēja sabiedrības funkcionēšanu. Veselības pasliktināšanās jautājumi bija pamatproblēmu vidū, kas radās tādu ierobežojumu rezultātā kā pašizolācija, sociālā distancēšanās un distances izglītība (Długosz, Liszka, Bastrakova, & Yuzva, 2022).

Latvijas Universitātes studentu padome veica pētījumu, kura ietvaros no 17. jūnija līdz 4. jūlijam tika aptaujāti studenti par viņu vēlmēm attiecībā uz turpmāko apmācību formātu pēc COVID-19, atklāti sekojoši pozitīvie aspekti:

- Nav nepieciešams tērēt laiku ceļam uz universitāti ir lielākais pluss;
- Iespēja nodot darbu attālināti un apgūt materiālu sev ērtā laikā;
- Mācības distancēti var apvienot ar darbu un citiem pienākumiem;

- Ekonomija distances apmācību gadījumā;
- Atklātajās atbildēs respondenti minēja, ka var efektīvāk izmantot un plānot laiku, daudzi minēja, ka ierakstītās lekcijas bija ļoti noderīgas un daudzi arī minēja, ka saskarsme ar lektoriem bija vieglāka. Vajadzētu arī minēt to, ka studenti ievēro samazinājās stress un vairāk laika tiek patērēts sev un savai ģimenei (Latvijas Universitātes Studentu padome, 2021).

Vienlaikus tika atzīmēti arī trūkumi:

- Tehniskās grūtības ir problēma gan studentiem, gan arī pasniedzējiem;
- Grūtības koncentrēties;
- Nav sociāla kontakta ar citiem studentiem;
- Neliels procents aptaujāto minēja digitālo iemaņu trūkumu;
- Ne vienmēr pozitīva saikne ar lektoru (daži pasniedzēji ignorē studentu jautājumus vai arī atbildi sniedz pēc ilgāka pārtraukuma);
- Nav iespējas konsultēties ar pasniedzējiem ārpus lekcijām;
- Vienlaikus ir tādi respondenti, kuri atvērtajos komentāros norāda, ka ir ļoti būtiski tas, ka apmācības nenotiek klātienē (Latvijas Universitātes Studentu padome, 2021).

Analizējot šīs aptaujas datus, jāatzīmē, ka lielākoties respondenti nosliecas uz attālināto apmācību variantu kā uz praktiskāko un izdevīgāko, it īpaši tas attiecas uz teorētisko daļu; attiecībā uz praktiskiem darbiem (semināri, laboratorijas darbi), tad prevalē ideja par nepieciešamību organizēt klātienē formātā. Pie trūkumiem jāatzīmē iespējamus interneta, elektrības traucējumus un citus atsevišķus momentus, kas pārtrauc koncentrēšanos apmācībām.

Iniciatīvas autori neapstrīd kādu no iepriekšminētajiem distances izglītības pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem. Saslimstības pieauguma apstākļos un ar mērķi ievērot epidemioloģisko drošību ir ļoti svarīgi ievērot visus drošības pasākumus. Tomēr bažas rada jautājums par to kā distances apmācības ietekmē studentu socializācijas iemaņas un viņu komunikācijas vēlni nākotnē.

Kā norāda Latvijas Universitātes (LU) pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes docents Sanita Baranova (Baranova, 2021): “Distances apmācībās ir īpaši grūti cilvēkiem, kuri ir

ekstravertāki, jo viņiem ir grūti tikt galā ar to, ka trūkst plašu un regulāru sociālo kontaktu. Cita problēma ir tāda, vai vispār iespējama kvalitatīva pasniegšana distances vidē". Viss nav tik vienozīmīgi, un to ietekmē daudzi faktori, no kuriem viens ir atkarīgs no praktiskās darbības veida, jo tā arī var krasi atšķirties. Tomēr skaidrs ir viens: laboratorijas darbi un citas līdzīgas praktiskas nodarbības nevar notikt distancēti. Bieži vien tiešsaistes izglītības kvalitāte ir relatīva. Lekciju priekšrocības vienkārši tiek palaistas garām, priekšā izvirzās centieni tikai "atstrādāt materiālu", "pieslēgties un neko nedarīt", materiāla kvalitāte kļūst virspusēja.

Vienā pētījumā, kur tika pārbaudīta hipotēze, ka studenti ar UDHS izjutīs sociālu distresu kā papildinājumu distances apmācību grūtībām, tika pierādīts: distances apmācību laikā studentiem ar UDHS bija grūtāk nekā viņu vienaudžiem, kuriem nav UDHS, un viņi arī ziņoja par augstāku vientulības līmeni kā distresa izteiksmi (Laslo-Roth, Bareket-Bojmel, & Margalit, 2020).

Neskatoties uz 21. gadsimta ātro tehnisko progresu, bieži vien pastāv liels pārrāvums starp to, ko studenti domā, ko viņi iemācījās, un izmērāmiem viņu apmācību pierādījumiem. Tas izpaužas daudzajos auditoriju apmeklējumos pēc priekšmeta pirmā eksāmena, kad daudzi studenti ir pārsteigti un apmulsuši atklādami, ka viņu rezultāti ir zemāki par gaidītiem, lai gan viņi bija ļoti pārliecināti par to, ka materiālu apguvuši simtprocentīgi. Papildu neveiklai sarunai ar pasniedzēju, studentu vilšanās par savām sekmēm var būt arī tālejošākas sekas, piemēram, izlemt vai viņi turpinās apgūt kursu vai paliks universitātē (Geisinger & Raman, 2013).

Turklāt šie svarīgie lēmumi var būt balstīti uz faktoriem, kas neprecīzi atspoguļo studentu apmācību procesu. Pētījumu desmitgades metakognīcijas jomā parādīja to, ka studenti ne pārāk labi prot novērtēt savu apguves līmeni, un viņiem ir daudz nepareizu priekšstatu par to, kā mācās cilvēki. Studentiem ir tieksme dot priekšroku tādām mācīšanās pieejām, kuras uzlabo viņu subjektīvu priekšstatu par apmācībām, bet kā parādīja empīriskie pētījumi, tās ir neefektīvas vai pat kontrproduktīvas apmācībām. Ņemot vērā to, ka daudzas koledžas un universitātes lielākoties balstās uz studentu subjektīvo novērtējumu kā pasniegšanas efektivitātes līmeni, rodas jautājums par to, vai šī sistēma var veicināt neoptimālas pasniegšanas metodes, kuras pastiprina subjektīvus priekšstatus, bet neuzlabo studentu apmācīšanu (Carpenter, Witherby, & Tauber, 2020).

Pasniegšanas prakse, kura rada zināšanu apguves ilūziju, var novest pie negatīvām sekām, palielinot pārrāvumu starp zināšanu uztveri no studentu puses un viņu reālām apmācībām, un rezultātā, nostiprināt vai pasliktināt sliktas metakognitīvas iemaņas, kas jau mulsina studentus

eksaminācijas vērtējumu dēļ un šaubām par to, vai viņiem jāpaliek universitātē. Tas ne vienmēr nozīmē to, ka studentu subjektīvie iespaidi no zināšanu ieguves procesa vienmēr ir pretrunā ar viņu reālajām apmācībām. Pastāv sliktas pasniegšanas metodes (piemēram, nespēja nodrošināt precīzu atgriezenisko saikni), kas pazemina gan uztveramās apmācības, gan arī faktiskās (Carpenter, Witherby, & Tauber, 2020). Pie sliktām metodēm var arī papildināt iepriekšminētos negatīvos aspektus, kurus norādīja paši studenti-respondenti Latvijas Universitātes studentu padomes veiktajā aptaujā – slikta saikne ar pasniedzējiem, ierobežota piekļuve mācību programmām un citas.

Poļu un ukraiņu zinātnieki veica pētījumu, kurā tika pētīts studentu psihofiziskais stāvoklis pēc vairāk par gadu ilgajām distances apmācībām. Pētījuma rezultāti parādīja, ka 44% poļu un 50% ukraiņu studentiem bija problēmas ar veselību. Distances izglītības slodze galvenokārt veicināja fiziskās sagatavotības līmeni. Jaunie poļi biežāk pievērsa uzmanību psihiskās pašsajūtas pasliktināšanai, bet ukraiņi – fiziskā stāvokļa pasliktināšanai. Pamatojoties uz veikto analīzi, tika arī konstatēts, ka problēmas ar veselību visbiežāk radās jauniešiem, studentiem ar mazāku sociālo atbalstu un zemāku uzticības līmeni. Par galvenajiem riska faktoriem kļuva interneta-atkarība, sekundārie pandēmijas efekti un distances izglītības negatīvā pieredze. Pētījums parādīja, ka distances izglītība un problēmas, kas rodas studentu ģimenēs pandēmijas laikā, varēja ieviest zināmu ieguldījumu viņu psihofiziskā stāvokļa pasliktināšanā (Długosz, Liszka, Bastrakova, & Yuzva, 2022).

Kāda ir šibrīža situācija?

Šobrīd kovids izvirzījās otrajā plānā. Pateicoties jaunajam likumam par attālinātajām apmācībām, kurā teikts: “augstākās izglītības pakāpē pilna un nepilna laika studijās attālinātās mācības var īstenot līdz 50 procentiem no attiecīgās studiju programmas īstenošanai noteiktā kontaktstundu skaita, kas norādīts izglītības iestādes apstiprinātajā attiecīgās studiju programmas studiju plānā” (Ministru kabineta 2022. gada 8. februāra noteikumi Nr. 111, 2022), tagad daudzas universitātes nolēmušas pāriet vai nu uz daļēji attālinātajām apmācībām, vai nu uz pilnīgi

attālinātajām, jo nav iespējas apmaksāt lielos apkures rēķinu^{1,2,3}. Tādējādi izveidojās divējāda situācija. Studenti apmaksā pilnas klātienēs vai neklātienēs apmācības, pērk transporta biļetes, un rezultātā gandrīz visu universitāšu administrācija viņus sūta uz attālinātajām apmācībām. Izriet loģisks jautājums: “kāpēc studentiem jāmaksā klātienēs/neklātienēs apmācību formāta pilna maksa?”, apkures problēmas taču nav studentu problēma. Universitātes uzņemas pienākumu sniegt līgumā noteikto mācību veidu, kuram students ir pierēģistrējies un ja nav vispārējie draudi veselības aizsardzības jomā, tad universitātēm jānodrošina studentiem ar pilnvērtīgām apmācībām. Latvijas Universitātes studentu padomes pētījumā ir redzams, ka studenti, kuri piedalās aptaujā, izvēlējas attālinātās apmācības, tātad universitātes var piedāvāt (ja tāds nepastāv) jaunu formātu – attālinātu pilnu un nepilnu dienu. Galvenokārt jāatzīmē tas, ka attālinātās apmācības ir lētākas par apmācībām klātienē, tātad studentiem šāds formāts ir labvēlīgāks. Bet šobrīd universitātes ir nostādījušas visus fakta priekšā, studenti mācās vienu periodu 50/50, citu pilnībā attālināti, bet maksā par 100% “klātienēs”/”neklātienēs” formu.

Svarīgi minēt, ka piekļuvi digitālajiem materiāliem privātajās augstskolās vēlams uzlabot. Viens piemērs – programma SPSS psihologiem. Uz studentu jautājumu par šīs programmas lietošanu mācību vajadzībām pasniedzējs pateica, ka studentiem vai nu pašiem tā jāapmaksā (šīs programmas cena vienam studentam ir aptuveni 55 eiro gadā par standarta limitētu versiju⁴), vai nu jāmeklē alternatīvās iespējas, universitāte nepiešķir piekļuvi programmai. Analogiski var teikt arī par citām programmām, kuras tiek izmantotas mācību mērķiem. Tā pati SPSS programma tiek izmantota kursa darbos, bakalaura un maģistra darbos.

Cita situācija bija, kad Covid-19 periodā studenti mācījās attālināti un dzīvoja mājās, bet dažas universitātes vai nu samazināja maksu (par 25%), vai nu vienalga ņēma pilnu maksu par kopmītnēm (RTU). RTU to argumentēja šādi: “Visi darbinieki strādā, mēs maksājam par siltumu un elektrību. Kāda iemesla dēļ mums būtu jāsamazina izmaksas?”⁵.

¹ <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ziemas-spelgoni-dalai-studentu-draud-attalinas-macibas-energocenu-krizes-del.a473614>

² <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/rtu-apkures-sezona-paries-uz-daleji-attalinatam-studijam.a477901>

³ <https://www.diena.lv/raksts/latvija/riga/resursu-taupisanai-lu-samazinas-temperaturu-telpas-un-islaidigi-paries-uz-attalinatam-studijam-14287902>

⁴ <https://onthehub.com/products/a4db50af-41be-eb11-813b-000d3af41938>

⁵ <https://www.la.lv/studenti-covid-19-laika-dzivo-majas-bet-rtu-par-kopmitnem-tapat-prasa-naudu>

Šībrīža situācija: samazinās izmaksas telpu apkurei, samazinās temperatūra telpās, studentus sūta uz attālinātajām apmācībām, bet kāpēc netiek samazināta maksa?

Secinājumi

- Ir atklāti pozitīvie un negatīvie attālinātās izglītības aspekti;
- Vairāk nekā puse studentu, saskaņā ar pētījumiem, izvēlas attālināto izglītību;
- Studenti ar UDHS, ekstraverti, kā arī tie, kuriem sociālā distancēšanās rada distresu vairāk nosliecas uz klātienes apmācībām;
- Pētījumi parāda, ka balstīties uz studentu subjektīvajiem iespaidiem saistībā ar distances apmācībām un to efektivitāti ir nepareizi un augstskolām pamatīgāk jāpārdomā pasniegšanas un studentu novērtēšanas metodes;
- Distances apmācības izraisa gan psiholoģiskas, gan arī fiziskas problēmas, kā arī dažiem – problēmas ģimenē.

Priekšlikumi

No visa iepriekšminētā iniciatīvas autori iniciē parakstu vākšanu visiem maksas nodaļas studentiem, ko varēs aplūkot visas valsts un privātās universitātes, Latvijas zinātnes un izglītības ministrija.

Iniciatīva paredz parakstu vākšanu, lai visas mācību iestādes, Saeima un Latvijas izglītības ministrija varētu sniegt sekojošo:

- Kompensēt mācību maksu līdz 50% apmērā vai samazināt klātienes un neklātienes apmācību maksu no 2022. mācību gada sākuma;
- Sniegt pilnu piekļuvi visām mācību programmām, kas tiek izmantotas mācību mērķiem;
- Sniegt pilnu piekļuvi zinātniskiem izdevumiem, bibliotēkām ārpus mācību iestāžu sienām (tādā ziņā, ka pat bibliotēkās pastāv lieli ierobežojumi zinātniskajiem rakstiem);
- Mācību programmās iekļaut distances izglītību;
- Vēlreiz pārskatīt mācību formātu, veikt pārvērtējumu un modernizēt distances izglītību.

Petīcijas autori atkārtoti atzīmē, ka viņi nav ne “par” ne “pret” kaut kādu konkrēto mācību pasniegšanas formu, šajā iniciatīvā norādīto pētījumu uzdevums nav radīt strīdu un atgriezt studentiem klātienē formātu. Gluži pretēji, vislabākie rezultāti tiks sasniegti, ja tiek virzītas distancē apmācības tiem studentiem, kuri uzskata, ka distancē apmācības var apvienot ar viņu mācīšanās stilu un apkārtējo un tehnoloģisko vidi. Mācību iestādēm, iespējams, vajadzētu piemērot elastīgu un potenciāli kvazinoskaņotu pieeju piedāvājot tiešsaistes apmācības. Turklāt var būt noderīgi kādus nodarbību aspektus novadīt tiešsaistē, bet citus – klātienē (kā jauktajosursos) (Clary, Dick, Yagmur Akbulut, & Van Slyke, 2022). Bet, ja universitātes nevēlas apmaksāt (vai arī valsts atteiksies palīdzēt universitātēm un studentiem) apkuri, elektrību un citus maksājumus, tad universitātes varētu nākt pretī – samazinot audzēkņu izmaksas un mācību maksu.

Bibliography

- Baranova, S. (2021. gada 3. February). Iemācīties mācīties attālināti var, tikai to darot. (R. Reinsone, Intervētājs) Jurista Vārds. Ielādēts no <https://juristavards.lv/zinas/278200-iemacities-macities-attalinati-var-tikai-to-darot/>
- Carpenter, S. K., Witherby, A. E., & Tauber, S. K. (2020. gada June). On students' (mis)judgments of learning and teaching effectiveness. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 9(2), 137-151. doi:10.1016/j.jarmac.2019.12.009
- Clary, G., Dick, G., Yagmur Akbulut, A., & Van Slyke, C. (2022). The after times: College students' desire to continue with Distance Learning Post pandemic. *Communications of the Association for Information Systems*, 50(1), 122-142. doi:10.17705/1cais.05003
- Długosz, P., Liszka, D., Bastrakova, A., & Yuzva, L. (2022). Health Problems of Students during Distance Learning in Central and Eastern Europe: A Cross-Sectional Study of Poland and Ukraine. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10074. doi:10.3390/ijerph191610074
- Geisinger, B., & Raman, D. (2013). Why They Leave: Understanding Student Attrition from Engineering Majors. *International Journal of Engineering Education*, 29, 914-925. Ielādēts no <https://dr.lib.iastate.edu/handle/20.500.12876/1392>
- Laslo-Roth, R., Bareket-Bojmel, L., & Margalit, M. (2020). Loneliness experience during distance learning among college students with ADHD: The mediating role of perceived support and hope. *European Journal of Special Needs Education*, 37(2), 220-234. doi:10.1080/08856257.2020.1862339
- Latvijas Universitātes Studentu padome. (2021). *Aptauja par studijām pēc COVID-19: rezultātu apkopojums*. Latvijas Universitāte, Rīga. Ielādēts no <https://www.lusp.lv/par-mums/jaunumi/zina/t/67704/>
- Ministru kabineta 2022. gada 8. februāra noteikumi Nr. 111. (2022. gada 8. February). *Attālināto mācību organizēšanas un īstenošanas kārtība*. Ielādēts no Likumi.lv: <https://likumi.lv/ta/id/329849#p4>

Ministru kabineta rīkojums Nr. 103. (2020. gada 12. March). *Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu*. Ielādēts no Latvijas Vēstnesis: <https://www.vestnesis.lv/op/2020/51A.1>

Ministru kabineta rīkojums Nr. 720. (2021. gada 09. October). *Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu*. Ielādēts no Latvijas Vēstnesis: <https://www.vestnesis.lv/op/2021/195A.3>